

КВІТНИКОВО-ДЕКОРАТИВНІ РОСЛИНИ В ГІРСЬКИХ САДОВО-ПАРКОВИХ ЛАНДШАФТАХ

Наведено дані щодо інтродукційного потенціалу формового різноманіття трав'янистих рослин для гірських садово-паркових ландшафтів.

Ключові слова: інтродукційний потенціал, квітниково-декоративні рослини, гірські садово-паркові ландшафти.

В Україні нині спостерігається інтерес до кам'янистих садів як до перспективної форми зеленого будівництва, яка має багато переваг, насамперед — компактність, декоративність та невибагливість. Висадка рослин серед каміння дає змогу підкреслити красу кожної окремої рослини.

Кам'янистий сад — це оригінальний прийом ландшафтного дизайну, який імітує гірський ландшафт. Наявність природного схилу не обов'язкова, оскільки кам'янистий сад можна створювати і на абсолютно рівній поверхні. Велике і мале, природне та штучне, поодинокі і зібране в групи каміння в кам'янистих садах — це основний матеріал, серед якого висаджують рослини. При підборі рослин для кам'янистої гірки важливо враховувати строки їхнього цвітіння, адже гірка має зберігати свою декоративність протягом якомога тривалішого періоду, тому цвітіння одного виду повинне змінюватися цвітінням іншого.

В основу роботи покладено матеріали обстеження трав'янистих рослин кам'янистих садів Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України, Ботанічного саду ім. акад. О.В. Фоміна Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Саду каменю в парку «Перемога» (м. Київ), альпійської ділянки на території Гідропарку (автор О. Джунь), а також

результати аналізу літературних джерел. Визначення рослин проводили за «Определителем высших растений Украины» [6].

За класифікацією садово-паркових ландшафтів Л.І. Рубцова та інших авторів, гірські або альпійські ландшафти виділено у самостійну групу. Гірський садово-парковий ландшафт включає садово-паркові мезо- і мікроландшафти. Запропоновано п'ять основних способів художнього відображення природних гірських ландшафтів у садово-парковому мистецтві: символічний, аналогічний, фрагментарний, декоративний і оригінальний [7, 8].

При створенні кам'янистих садів використовують не лише високогірні види. Багато видів зазнали зміни в результаті цілеспрямованої роботи садоводів і квітників. Створені сорти іноді значно відрізняються від первинних, їх з успіхом вирощують у звичайних умовах на присадибних ділянках.

Необхідно враховувати вимоги рослин, які зростають у кам'янистих садах, до інтенсивності сонячного освітлення протягом дня. Одні рослини добре розвиваються при інтенсивному сонячному освітленні, інші — потребують напівтіні або тіні. Для кожної рослини слід вибрати оптимальне місце, що іноді потребує створення умов, близьких до природних. За допомогою великого каменя або карликового дерева можна створити напівтінь, забезпечивши умови для розвитку деяких видів.

На сьогодні актуальною є проблема підбору асортименту садових форм деревних та кущових рослин, ураховуючи малий досвід застосування кам'янистих садів у вітчизняній практиці озеленення. Від вдалого добору та правильного розміщення рослин значною мірою залежить художнє оформлення саду.

У таблиці наведено характеристику найпоширеніших декоративних видів та сортів квітничкових рослин для кам'янистих садів.

Існує велика кількість способів комбінування рослин, але завжди слід ураховувати біоекологічні особливості при виборі забарвлення рослин, їхню сумісність між собою та з оточуючим ландшафтом. Рослини в кам'янистому саду мають виглядати природно та компактно.

При виборі рослин необхідно враховувати, що різні види рослин мають різну динаміку росту і розмноження. Наприклад, *Alyssum saxatile* швидко захоплює великі площі і може витіснити інші рослини. В композиції можна поєднувати низькорослі або карликові хвойні рослини з декоративними трав'янистими рослинами. Для гірського ландшафту бажано використовувати якомога більше вічнозелених рослин з різними термінами цвітіння. Будь-яка рослина в саду має своє функціональне призначення. Наприклад, види, які утворюють килимові покриття або подушки, ефектні на великих ділянках і виглядають як різнокольоровий пухнастий килим. До таких рослин належать *Ajuga reptans*, *Alyssum saxatile*, *Armeria alpina*, *Sedum acre*. Так само розміщують і цибулинні рослини.

На сонячних і посушливих ділянках висаджують сонцелюбні і посухостійкі низькорослі рослини родів *Dianthus*, *Sedum*. На легких ґрунтах добре розростаються види родів *Phlox* та *Aster*. На бідних ґрунтах південного схилу відмінно приживаються представники роду *Sempervivum*. Західний і східний схил кам'янистого саду прикрасять тіньовитривалі рослини, наприклад, *Campanula carpatica*, види роду *Primula*. На

північному схилі добре виглядатимуть рослини видів роду *Arabis*, *Ajuga*, багато видів роду *Primula*, *Hosta*. Крім того, що рослини підкреслюють красу гірського саду, пом'якшують і оживлюють композицію, з їхньою допомогою можна приховати недоліки будівництва, невдалого укладання каміння [1–10].

Правильно підібрана композиція на кам'янистій гірці привертає увагу в усі пори року. Вона може бути справжньою окрасою ділянки. Навесні її можуть прикрасити білі квітки рослин *Galanthus nivalis* L., лілові — *Crocus hybridae*. На початку літа зацвітають дикі види *Tulipa* з червоними, жовтими квітками, *Campanula carpatica* Jacq. — з блакитними, *Iris sibirica* L. — із синіми, *Dianthus plumarius* L. — з білими та блідо-рожевими квітками.

До середини літа рясно цвітуть рослини *Papaver alpinus*, *Centaurea montana* та *C. bella*, *Cerastium*, *Eschscholzia*. Восени гарно виглядають рослини *Aster novi-belgii*, а також *Crocus purpureus grandiflorus*.

При створенні композицій кам'янистих садів часто використовують квітничкові рослини, призначені для зростання на клумбах, рабатках тощо. Це неприпустимо. Слід використовувати запропонований асортимент рослин, апробований або перспективний саме для кам'янистих садів.

Правильний підбір асортименту рослин надасть найбільшої декоративності композиціям. При його розробці слід ураховувати екологічні вимоги рослин, їхню біологічну сумісність у композиціях, естетичні особливості і тривалість періоду декоративності. Також необхідно організувати маршрути сприйняття пейзажів з урахуванням оптимального співвідношення висоти об'єкта і відстані для огляду.

Продуманий підбір рослин дає змогу кам'янистому саду довго залишатися декоративним. При цьому скорочуються витрати на догляд (полив, внесення добрив, боротьба зі шкідниками і хворобами), заміну рослин, які випали.

Перспективні види квітникових рослин для кам'янистих місць зростання

№ з/п	Таксон	Найпоширеніші культивари	Висота, см	Період цвітіння	Забарвлення квітки	Екологічні особливості
<i>Amaryllidaceae</i>						
1	Підсніжник сніговий <i>Galanthus nivalis</i> L.	Відсутні	10 – 15	III – IV	Біле	Сонцелюбний, тіньовитривалий
<i>Asteraceae</i>						
2	Айстра альпійська <i>Aster alpinus</i> L.	A.a. 'Albus' A.a. 'Beachwood' A.a. 'Happy End'	20 – 30	V	Біле Блакитне Рожеве	Світлолюбний
3	Волошка гірська <i>Centaurea montana</i> L.	C.m. 'Grandiflora' C.m. 'Rosea' C.m. 'Alba'	40 – 60	VI – VII	Фіолетове Рожеве Біле	»
4	Волошка красива <i>Centaurea bella</i> Trautv.	C.m. 'Sulphurea' Відсутні	30 – 45	VI – VII	Жовте Рожеве	»
5	Едельвейс альпійський <i>Leontopodium alpinum</i> Cass.	Відсутні	10 – 25	VI – VIII	Біле	»
6	Котячі лапки дводомні <i>Antennaria dioica</i> (L.) Gaertn.	A.d. 'Aprica' A.d. 'Nyewoods Variety' A.d. 'Minima' A.d. 'Rosea' A.d. 'Rubra' A.d. 'Tomentosa'	5 – 15	V – VI	Кремове Темно-рожеве Рожеве » Пурпурово- червоне Рожеве	Світлолюбний, посухостійкий
<i>Brassicaceae</i>						
7	Бурачок скельний <i>Alyssum saxatile</i> L.	A.s. 'Citrinum'	15 – 30	IV – V	Лимонно- жовте	Світлолюбний
8	Резуха Арендса <i>Arabis × arendsii</i> Wehrh.	A.a. 'Atrorosea' A.a. 'Rosabella'	15 – 20	IV – V	Рожеве	»
9	Гусимець кавказький <i>Arabis caucasica</i> Schleht.	A.c. 'Flore Pleno' A.c. 'Pink Pearl' A.c. 'Rose Frost'	20 – 30	IV – V	Світло-ожеве Біле Рожеве »	Світлолюбний, посухостійкий
<i>Campanulaceae</i>						
10	Дзвоники карпатські <i>Campanula carpatica</i> Jacq.	C.c. 'Alba' C.c. 'Isabelle'	15 – 50	VI – IX	Біле Блакитне	Світлолюбний
<i>Caryophyllaceae</i>						
11	Гвоздика дельтовидна <i>Dianthus deltooides</i> L.	D.d. 'Albus' D.d. 'Flashing Light'	15 – 20	VI – VII	Біле Червоне	Світлолюбний, посухостійкий
12	Гвоздика пір'яста <i>Dianthus plumarius</i> L.	Відсутні	20 – 30	V – VI	Біле, блідо- рожеве	»
13	Роговик повстаний <i>Cerastium tomentosum</i> L.	Відсутні	До 30	V – VI	Біле	Світлолюбний, посухостійкий, зимостійкий
<i>Crassulaceae</i>						
14	Молодило гібридне <i>Sempervivum hybrida</i> hort.	S.h. 'Alfa' S.h. 'Othello' S.h. 'Topaz'	5 – 10	VII	Рожеве » Кармінно- червоне	Світлолюбний, посухостійкий
15	Молодило паукоподібне <i>Sempervivum arachno- ideum</i> L.	Відсутні	5 – 15	VI – VII	Рожеве	»

Продовження таблиці

№ з/п	Таксон	Найпоширеніші культивари	Висота, см	Період цвітіння	Забарвлення квітки	Екологічні особливості
16	Очиток видний <i>Sedum spectabile</i> Boreau.	S.s. 'Brilliant'	До 50	VIII – IX	Кармінно-рожеве	»
17	Очиток білий <i>Sedum album</i> L.	S.a. 'Coral Carpet'	8 – 20	VII – VIII	Біле	Світлолюбний
18	Очиток Еверса <i>Sedum ewersii</i> Ledeb.	Відсутні	5 – 10	VI	Рожеве	»
19	Очиток їдкий <i>Sedum acre</i> L.	S.a. 'Aureum'	3 – 10	VI – VII	Жовте	»
20	Очиток камчатський <i>Sedum kamtschaticum</i> Fisch. et Mey.	Відсутні	15 – 20	VI	Жовто-оранжеве	»
21	Очиток скелястий <i>Sedum reflexum</i> L.	Відсутні	До 15	VI – VII	Жовте	»
<i>Geraniaceae</i>						
22	Герань криваво-червона <i>Geranium sanguineum</i> L.	Відсутні	5 – 10	V – IX	Кармінно-червоне	Світлолюбний, посухостійкий
23	Герань сиза <i>Geranium cinereum</i> Cav.	G.c. 'Album'	10 – 15	V – VI	Біле	Світлолюбний
<i>Globulariaceae</i>						
24	Кулівниця серцелиста <i>Globularia cordifolia</i> L.	G.c. 'Alba' G.c. 'Rosea'	5 – 10	V – VI	Біле Світло-рожеве	Світлолюбний
<i>Iridaceae</i>						
25	Півники маленькі <i>Iris pumila</i> L.	Відсутні	10 – 15	V	Блакитне, жовте	Світлолюбний, посухостійкий
26	Півники сибірські <i>Iris sibirica</i> L.	Відсутні	50 – 70	VI	Синє, блакитне	Світлолюбний, посухостійкий, морозостійкий
27	Шафран весняний <i>Strocus vernus</i> Wulf.	C.v. 'Flower record'	10 – 15	V	Фіолетове	Світлолюбний
28	Шафран прекрасний <i>Strocus speciosus</i> M.B.	C.s. 'Albus' C.s. 'Artabir'	До 30	IX	Біле Бузкове	Світлолюбний, напівтіньовитривалий
<i>Lamiaceae</i>						
29	Горлянка повзуча <i>Ajuga reptans</i> L.	A.r. 'Alba'	5 – 15	V	Біле	Сонцелюбний, тіньовитривалий
30	Чебрець звичайний <i>Thymus serpyllum</i> L.	Відсутні	5 – 25	VI – VIII	Світло-бузкове	Світлолюбний
<i>Liliaceae</i>						
31	Конвалія травнева <i>Convallaria majalis</i> L.	C. m. 'Grandiflora' C. m. 'Rosea' C. m. 'Variegata'	15 – 20	V – VI	Біле Ніжно-рожеве Біле	Сонцелюбний, напівтіньовитривалий, вологолюбний
32	Хоста ланцетолиста <i>Hosta lancifolia</i> Engl.	Відсутні	30 – 50	VI – VII	Фіолетове	Напівтіньовитривалий
33	Цибуля блакитна <i>Allium caeruleum</i> Pall.	Відсутні	До 70	VI – VII	Блакитне	Світлолюбний, посухостійкий
34	Цибуля духмяна <i>Allium odorum</i> L.	Відсутні	30 – 50	VII – VIII	Біле	»
35	Цибуля Моли <i>Allium moly</i> L.	Відсутні	15 – 30	V – VII	Жовте	»
36	Цибуля Христофа <i>Allium chrystophii</i> Trautv.	Відсутні	До 70	V – VI	Бузкове	»

№ з/п	Таксон	Найпоширеніші культивари	Висота, см	Період цвітіння	Забарвлення квітки	Екологічні особливості
<i>Paraveraceae</i>						
37	Мак альпійський <i>Papaver alpinus</i> L.	Відсутні	10–20	VI–VIII	Біле	Світлолюбний
38	Мак східний <i>Papaver orientale</i> L.	P. o. 'Colossea'	30–40	V–VI	Червоне	Світлолюбний, посухостійкий
<i>Plumbaginaceae</i>						
39	Армерія дернинна <i>Armeria caespitosa</i> (Cav.) Boiss.	A.c. 'Sündermanii' A.c. 'Variabilis'	5–7	V–VI	Рожеве Блідо-рожеве	Світлолюбний
40	Армерія приморська <i>Armeria maritima</i> (Mill.) Willd.	A.m. 'Alba' A.m. 'Bloodstone' A.m. 'Merlin' A.m. 'Launcheana' A.m. 'Perfection' A.m. 'Vindictive'	10–20	VI–VII	Біле Темно-червоне Рожеве » » Яскраво-червоне	»
<i>Polemoniaceae</i>						
41	Флокс розчепірений <i>Phlox divaricata</i> L.	Відсутні	30–40	IV–V	Блідо-фіолетове	Світлолюбний
42	Флокс шиловидний <i>Phlox subulata</i> L.	P.s. 'Scarlet Flame' P.s. 'Vivid' P.s. 'Temiscaming' P.s. 'G. F. Wilson'	10–15	V–VI	Червоне Рожеве Світло-червоне Блакитне	Світлолюбний, посухостійкий
<i>Primulaceae</i>						
43	Первоцвіт високий <i>Primula elatior</i> (L.) Hill.	P.e. 'Alba' P.e. 'Aurea'	10–20	IV–V	Біле Жовте	Напівтіньовитривалий
<i>Ranunculaceae</i>						
44	Горицвіт весняний <i>Adonis vernalis</i> L.	Відсутні	До 50	IV–V	Яскраво-жовте	Сонцелюбний, зимостійкий
<i>Saxifragaceae</i>						
45	Ломикамінь волотистий <i>Saxifraga paniculata</i> Mill.	Відсутні	5–10	VI	Біле	Тіньовитривалий, посухостійкий
46	Ломикамінь дернистий <i>Saxifraga caespitosa</i> L.	Відсутні	10–25	VI	»	Тіньовитривалий
47	Ломикамінь жорстколистий <i>Saxifraga aizoides</i> L.	Відсутні	5–20	VI–VII	Жовте	Сонцелюбний, вологолюбний
48	Ломикамінь супротивнолистий <i>Saxifraga oppositifolia</i> L.	Відсутні	5–15	III–IV	Рожеве	Тіньовитривалий

Таким чином, інтродукційний потенціал видового і формового різноманіття квітничково-декоративних рослин є досить великим, що дає змогу використовувати їх при створенні кам'янистих садів.

1. Ботьяновский И.Е., Бузова Э.А., Грицик Л.Ф. и др. Справочник цветовода (цветочно-декоративные растения открытого грунта). — Минск: Ураджай, 1985. — 208 с.

2. Казанська Н.А. Рекомендації по створенню кам'янистих садів в Поліссі та Лісостепу України. — К., 1999. — 23 с.

3. Крейча И., Якобова А. Альпинарий в вашем саду. — Братислава: Природа, 1986. — 402 с.

4. Кузнецов С.И., Клименко Ю.А., Миронова Г.А. и др. Формирование основных типов экспозиции в ботанических садах и дендропарках. — К.: Наук. думка, 1994. — 198 с.

5. Миронова Г.А. Терминология и основные пути художественного выражения природных горных ландшафтов в садово-парковом искусстве // Интродукция и акклиматизация растений. — 1986. — Вып. 6. — С. 74–76.

6. *Определитель* высших растений Украины. — К.: Фитосоцицентр, 1999. — 544 с.

7. Пушкарь В.В. Створення кам'яних композицій і кам'янистих садів на об'єктах ландшафтної архітектури: Метод. рекомендації. — К.: Ін-т реклами, 2006. — 44 с.

8. Рубцов Л.И. Проектирование садов и парков. — М.: Стройиздат, 1979. — 184 с.

9. Сергиенко Ю.В. Все об альпинариях. — М.: ОЛМА-ПРЕСС Гранд, 2003. — 320 с.

10. Хессайон Д.Г. Все об альпинарии и водоеме в саду. — М.: Кладезь-Букс, 2003. — 128 с.

Рекомендувала до друку
Н.Г. Вахновська

Р.Я. Татарчук, С.И. Кузнецов, Н.А. Казанская
Национальный ботанический сад
им. Н.Н. Гришко НАН Украины, Украина, г. Киев

ЦВЕТОЧНО-ДЕКОРАТИВНЫЕ РАСТЕНИЯ В ГОРНЫХ САДОВО-ПАРКОВЫХ ЛАНДШАФТАХ

Приведены данные об интродукционном потенциале формового разнообразия травянистых растений для горных садово-парковых ландшафтов.

Ключевые слова: интродукционный потенциал, цветочно-декоративные растения, горные садово-парковые ландшафты.

R.Ya. Tatarchuk, S.I. Kuznentsov, N.A. Kazanskaya
M. M. Gryshko National Botanical Gardens,
National Academy of Sciences of Ukraine,
Ukraine, Kyiv

FLOWERING-ORNAMENTAL PLANTS IN MOUNTAIN PARK AND GARDEN LANDSCAPES

The data on introduction potential of species diversity of herbaceous plants for mountain garden and park landscapes are given.

Key words: introduction potential, flowering-ornamental plants, mountain garden and park landscapes.